

XFTAP 19.41.07

*М. Карекенов
А. Шурентаев

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
*Байланыс үшін автор: manarbek-kareken@mail.ru

Кеңестік әскери баспасөздегі патриоттық тәрбие (1960-1990 жж.)

Аңдатпа. Мақалада баспасөздің әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеуге арналған ғылыми жұмыстарға жан-жақты тоқталып, сараптама жасалды. Кеңестік Социалистік Республикалар Одағында әскери қызметшілермен патриоттық жұмыстарына арналған бұқаралық ақпарат құралдарының, соның ішіндегі баспа беттеріндегі отансүйгіштік тәрбиелерге арналған мақалалардың көтерген мәселелері бойынша зерттеген ғалымдардың жұмыстары екішеленді. Кеңес Одағының басшылығы бұқаралық ақпарат құралдарына, оның ішінде әскери мерзімді баспа бұқаралық ақпарат құралдарына маңызды орын берді. Олардың көмегімен жастардың санасына мақсатты әсер етіліп, бойларына патриоттық қасиеттерді дарытты. Әскери мерзімді баспа, бұқаралық ақпарат құралдары кеңес әскерін патриоттық рухта тәрбиелеу жұмысында орны ерекше болды. Әскери журналистика – тәрбие құралдарының құрамдас бөліктерінің бірі ретінде пайдаланылды. Сонымен қатар әскери баспа беттері бұқаралық ақпарат құралдарының жиынтығы ретінде халықты әскери өмірдің жаңалығымен хабардар ететін құрал ретінде қарастырылады. Сол жылдары ғалымдар мен практиктер арасында патриоттық тәрбие тақырыбына қызығушылық жоғары болды. Бұл мәселеге көптеген зерттеулер арналды.

Отан патриоттарын тәрбиелеудің әртүрлі аспектілері бірнеше кандидаттық және докторлық диссертациялардың зерттеу нысанына айналды. Дегенмен, зерттеушілер 1960-1990 жылдардағы әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу бойынша әскери басымдардың қызметіне тиісті назар аударылмағаны байқалды. Елдің кеңестік даму кезеңінде патриоттық тақырыпты зерттеудің кең ауқымы бар. Осы кезеңдегі әлеуметтік тарихшылардың ғылыми назарының объектісі әскердің жеке құрамын рухани және саяси тәрбиелеудің негізі ретінде «кеңестік патриотизм» болды. Бүгінгі күні патриоттық тәрбие мәселелеріне арналған жұмыстардың бағыты да айтарлықтай өзгеруде. Зерттеу жұмыстарында жеке тұлға мен қоғамдағы патриотизм мүдделерінің қайшылықтары туралы талдау жасау қажеттігі туындап жатыр.

Кілт сөздер: әскери журналистика, әскери баспасөз тарихы, әскер, патриоттық тәрбие, тәртіп.

DOI: 10.32523/2616-7174-2022-139-2-95-102

Кіріспе

Қазақстан Республикасының Қарулы Күштері құрылысының қазіргі кезеңіндегі өткір мәселелердің қатарында күштік құрылымдардың жеке құрамын патриоттық тәрбиелеу тұр. Оның өткірлігі соңғы бірнеше он жылдықта жастардың өз Отанын қорғауға, армияда қызмет етуге, яғни патриоттық борышын іс жүзінде орындауға құлықсыздығы мен дайын еместігі сияқты проблемалардың болуымен байланысты. Әрине, бұл әскерге шақыру бойынша сарбаздар, сержанттар мен старшиналар қызметінің сапасына әсер етеді. Осыған байланысты жастардың әскерге деген сүйіспеншілігін ояту, әскери қызметтің беделін көтеру аса қажет.

Кеңестік Социалистік Республикалар Одағында әскери қызметшілердің патриоттық жұмысына үлкен мән берілді [1]. Бұл жұмыста Кеңес Одағының басшылығы бұқаралық ақпарат құралдарына, оның ішінде әскери мерзімді баспа бұқаралық ақпарат құралдарына маңызды орын берді. Олардың көмегімен жастардың санасына патриоттық тәрбие бойынша отансүйгіштік мақсаттағы материалдарға ерекше көңіл бөлінді. Әскери құрылымдар мен бөлімдер, бөлімшелер арасындағы жеке құрам арасында өтіп жатқан көлемді іс-шаралар газет-журнал беттеріне уақытылы жарияланып тұрды. Мұндай кешенді шаралар әр әскери қызметшіге, жергілікті тұрғындар мен жастар арасына оң әсерін тигізді. Өскелең ұрпақ арасында патриоттық рух секілді қасиеттерді қалыптастырды.

Әскери мерзімді баспа бұқаралық ақпарат кеңестігінде әскери журналистиканың құрамдас бөліктерінің бірі. Соңғысы бұқаралық ақпарат құралдарының жиынтығы ретінде қарастырылды [2].

Кеңес Одағының Коммунистік партиясы қарарларында және съездерінің, конференцияларының және Орталық комитет пленумында бұқаралық ақпарат құралдарының шешімдерінің жұмыс істеуі үшін әртүрлі қажетті мекемелер, кәсіптер, қызмет бағыттары қарастырылды [3].

Әскери газеттер мен журналдар қызметінің нәтижелілігі бүгінгі күні әскери қызметшілердің патриоттық тәрбие деңгейін айқындайды. Әскери баспа бұқаралық-ақпарат құралдарының қызметін зерделеу қажеттілігі осыдан туындайды. Бұл әскери баспасөздің бұрынғы тәжірибесіне сүйене отырып, қазіргі жағдайда әскери қызметшілерге патриоттық тәрбие беру жөніндегі қызметінің тиімділігін арттырудың жолдарын іздеуге мүмкіндік береді.

Зерттеу әдістері

XX және XXI ғасырдың басында ғалымдар мен практиктер арасында патриоттық тәрбие тақырыбына қызығушылық жоғары болды. Бұл мәселеге көптеген ғылыми зерттеу жұмыстармен айналысып жүрген ғалымдардың түрлі деңгейдегі (брошюралар, кітаптар, оқу құралдары, монографиялар) зерттеулері бойынша жарық көрген баспа беттері арналған деп айтуымызға болады. Бүгінгі Тәуелсіз Мемлекеттер Достығының қатарына енетін мемлекеттер үшін бұрынғы Кеңестік Социалистік Республикалар Одағының құрамында болған кездері тарих қойнауында қалды. Сондықтан да аталмыш мемлекеттердің ғалымдарының мақаламыздың тақырыбына алып отырған кезеңдерді зерттеу нысандарына алуы да заңдылық. 1990-2021 жылдары Отан патриоттарын тәрбиелеудің әртүрлі аспектілері бойынша қорғалған кандидаттық және докторлық диссертациялардың негізгі өзегіне айналған.

Дегенмен, зерттеушілер 1960-1991 жылдардағы әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу бойынша әскери басылымдардың қызметіне тиісті назар аудармағаны байқалып жатыр. Себебі тәрбие мәселесін жеке арна ретінде зерттеу тәсілі толық негізделмеген еді. Өйткені бір жағынан әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу ведомстволық газеттер мен журналдардың негізгі бағыттарының бірі болса, екінші жағынан, 1960-1990 жылдары әскери мерзімді баспасөздің қызметі әскери өмірден жұртшылықты хабардар етіп отыратын ақпараттық құрал болды [4].

Талқылау

1960-1990 жылдары әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу бойынша кеңестік әскери мерзімді баспасөздің жұмысына кешенді талдаудың болмауы оның қызметінің тәжірибесін байыпты түсінудің қажеттілігін көрсетті. Мемлекетте болып жатқан өзгерістер жағдайында Қарулы күштер осы бағыттағы әскери баспа БАҚ қызметін ғылыми тұрғыдан түсінудің маңыздылығын арттырды. Осылайша, 1960-1990 жылдардағы кеңестік әскери баспасөз органдары қызметінің тарихи тәжірибесін терең де жан-жақты зерттеу ісі олардың ерекше ғылыми өзектілік пен практикалық маңыздылыққа ие болуына әкелді [5]. 1960-1990 жылдардағы патриоттық тәрбиенің кеңестік әскери қызметшілердің ортасындағы мерзімді әскери баспаның маңызы мен ерекше рөлін тереңдей талдаудың реті бүгінгі күні өзектілігін жоймаған. Себебі қазіргі өмір сүріп жатқан қоғамымызда да жастарымызды әскери қызметші болсақ, еліміздің Қарулы күштерінің қатарында қызмет етсек деген армандары мен құштарлықтарын ояту бойынша көлемді іс-шаралар күн тәртібіміздегі кезек күттірмес көкейкесті мәселелердің бірі.

Қазақстан Республикасының Қарулы Күштері құрылысының қазіргі кезеңінде жеке құрамды отансүйгіштікке тәрбиелеу - күн тәртібіндегі мәселелі сұрақтардың бірі. Оның өткірлігі соңғы жылдарда жастардың өз Отанын қорғауға, әскер қатарында қызмет етуге, яғни азаматтық борышын іс жүзінде орындауға құлықсыздығы сияқты мәселелерінің болуымен байланысты. Әрине, бұл әскер қатарындағы сарбаздар, сержанттар мен старшиналар қызметінің сапасына әсер етеді. Осыған байланысты жастар арасында әскер қатарында қызмет етсем деген құштарлықтарын ояту керек. Халық арасында әскери қызметтің беделін көтеру қажет.

Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы кезеңінде отан қорғаушылармен патриоттық тәрбиеге баулу жұмыстары басты назарда болған. Олармен күнделікті жауынгерлік қызмет кезінде отансүйгіштікке бағыттау бағытындағы шараларды іске асырға үлкен

мән берілген. Қандай да болмасын тәрбие жұмысының толық кешеннен тұратыны белгілі. Туған жерге деген қалтқысыз қызметке тәрбиелеу жұмыстарының қатарында бұқаралық ақпарат құралдарының маңызы зор болған. «Төртінші биліктің» көмегімен жас буынның дүниетанымына әсер ету жұмыстарын ұйымдастыру ісі бір ізге қойылды. Осылайша жастардың бойында туған елге деген патриоттық сезім қалыптасты.

Әскери мерзімді баспа бұқаралық ақпарат құралдары - кеңестік әскери журналистиканың құрамдас бөліктерінің бірі.

Әскери газеттер мен журналдар қызметінің нәтижелілігі көбінесе бүгінгі күні әскери қызметшілердің патриоттық тәрбие деңгейін айқындайды. Әскери баспа бұқаралық ақпарат құралдарының қызметін зерделеу қажеттілігі осыдан туындайды. Бұл әскери баспасөздің бұрынғы тәжірибесіне сүйене отырып, қазіргі жағдайда әскери қызметшілерге патриоттық тәрбие беру жөніндегі қызметінің тиімділігін арттырудың жолдарын іздеуге мүмкіндік береді.

Зерттеу көрсеткендей, 1960-1990-шы жылдары XX және XXI ғасырдың басында ғалымдар мен жалпы ғылыми жұмыстармен айналысушылардың арасында отансүйгіштікке тәрбиелеу бойынша зерттеу жүргізуге қызығушылық танытушылардың қатары көп болды. Сондықтан да осы бағыттағы келелі мәселелерге арналып жазылған оқу құралдары, монографиялар, кітаптар, брошюралар көп болды. Өз еліне қызмет етудің түрлі қырын зерттеуге арналған бірнеше жүздеген докторлық және де кандидаттық диссертацияларға зерттеудің басты объектісіне айналған [6].

Қазіргі жағдайда қазақстандық жастарды тәрбиелеу жүйесін бағалау жұмысы ұйымдардың орталықтандырылмаған жүйесін білдіретін идеологиялармен біріккен деп айтуға болады. Сондықтан да XX ғасырдың аяғында жаңа бір мәселенің шеті шықты. Ол - жастарды Отан қорғауға дайындау жүйесінің құрылымын зерделеу мәселесі негізгі проблема анықталды. Жоғарыда атап өткен мәселеге байланысты, аталмыш зерттеудің маңыздылығы бәрібір де негізгі бағыт болып

табылады. 1960-1980 жылдарда жас ұрпақты Отанды қырағы күзетуге дайындау қалыптасқан бір ізге түскен жүйелерге ғана тән болатын. Олар да өзіне тән ерешелігімен көрінетін қоғамымызда қалыптасқан тигізер оң ықпалы көп бағыттар сияқты қажетті құбылыстар еді. Олардың құрамына мемлекетке қажетті немесе қоғамдық ұжымдардың, шағын ұйымдар мен мемлекеттің қызығушылығын танытатын тәсілдері мен қызметтің әдістер жиынтығы жатады. Жан жақты зерттеудің нәтижесінде белгілі болғандай бұрынғы Кеңестік Социалистік Республикалар Одағының құрамында болғандағы бір ізге қалыптасқан жүйелер кешенін ұйымдастырудың оңай еместігі анықталды. Қазіргі кездегі жастарымызды Отанымызды берік қорғауға бағытталған шаралардың кешені «Коммунистік тәрбиелеу» жүйесінің құрамына кірді. Оның мақсаты кеңестік жастарда азаматтық, патриоттық және халықаралық міндеттерді-социализмді Қарулы қорғауды орындау үшін қажетті жоғары дүниетанымдық, моральдық-психологиялық, физикалық және әскери - кәсіби қасиеттердің жиынтығын қалыптастыру болды. Бүгінгі таңда бұл жүйенің негізгі құрылымдық элементтері 1960 жылдардың алдында, өзге сөбен айтқанда оның алдында қарастырылған уақыттарға (ұйымдардың, мекемелердің, әдістердің және қағидаттардың дәрежесінде) қалыптастырылған деуімізге де болады. Қоғамымыз алға ілгерілеп өркендеген аралықта жаңашаланған пішін мен мағынаға жаңандырылған әдістер мен жетілдірулер негізінен ауқымдалған жұмыстардың биік дәрежесінің түрлеріне өтті. Жастарымыз бен өскелең ұрпағымызды тәрбиелеу шараларында қадыптасқан жүйелерінің мақсаттары мен құрылымдық бағыттары ең бірінші бастапқы әдістеріне және тәсілдеріне белгіленеді. 1980-жылдардың соңғы кезеңдерінде мұндай шараларды іске асыруда кездескен түрлі қиындықтардың, соның ішінде мемлекеттің өткен жолдарындағы тарихын дұрыс бағалауға байланысты қалыптасқан дәстүрді түбегейлі өзгертті. Осындай шараларды іске асырудың негізгі әдіс-тәсілдеріне 1981-1991 жылдары қалыптасқан ережелері бар. Оның қатарына келесі ереже-

лерді жатқызуымызға болады: алған білімнің тәжірбиемен байланысындағы ереже, тарихи ереже, білгілі бір орта мен орта арқылы тәрбиелеу ережесі, әскери-патриоттық тәрбиені өмірге айналдыру және түрлі ұйымдардың күштері мен жігерлерін тоғыстыратын ережелер. Жеке адамдардың жасын, әлеуметтік жағдайы мен жеке басының ерекшеліктеріне де назар бөліп есепке алатын ережелер. Әскери қызметтің ілгерілеуіндегі оң жаңалықтар мен алға басушылықтарына толықтай есеп жүргізудің ережелері. Белгілі бір мақсаттарға ұмтылу ережесі. Ұлтты және ұлтаралық қызығушылықты біріктіретін ереже. Мұндай ережелер әске асыру әдіс-тәсілдерімен бірге жан-жақты қамтыған түрде іске асады. Дегенмен осылардың ішінде келесі жағдайларды бөліп көрсетуге болады: нанымдарды, жаттығуларды, ынталандыруды, мәжбүрлеулерді және жеке мысалдарды. Сонымен қатар мұндай әдістер мен тәсілдерді педагогика бойынша ғылымдарда ортақ қабылданған ережелерге сәйкестендіреді. Соның ішінде оларды белгілі бір жағдайда қолдану ерікті мәселе болғандықтан, қарастырылып отырған жылдары жастарды Отан қорғауға дайындаудың басқа принциптері мен әдістерін бөліп көрсетуге болады. Бірақ олардың барлығы бір-бірімен байланысты. Өзара байланысты және В.И.Ленин теориясынан туындайтын марксистік-лениндік дүниетанымның қатаң идеологиялық көзқарастарына негізделгенін атап өткен жөн. Социалистік Отанды қорғау және патриотизм туралы көзқарастар. Еліміздің жас патриоттарын тәрбиелеу жүйесінің басқа элементтерін аша отырып, оның айрықша ерекшелігі – халықтың барлық топтарын және ең алдымен жастарды өз қызметімен қамтуға үміттенген мемлекеттік және қоғамдық ұйымдарды қамтитын әкімшілік құрылым екенін атап өтеміз. Белгілі бір тапсырма мен нақты бағытты жүктеп алған шағын ұйымдар бірлескен іс-қимылдарының арқасында кешенді шараны іске асыруға ықпалдасқан күйде жұмыс істеді. Сондықтан үлкен кешенен тұрған көлемді іс-әрекетті нақты бір қызметті ұйымдастырды деп баса айту мүмкін болмады. Өткен ғасырдың осы бір кезеңдерінде жас

буынды Отан тыныштығын адал күзетуге дайындау жұмыстарына Кеңес Одағы Коммунистік Партиясы, түрлі деңгейдегі кәсіподақ мүшелері, кеңестік ұйымдар, армияға, авиацияға және флотқа жәрдемдесетін ерікті қоғамдар мен жергілікті тұрғындардан құрған ерікті жасақа ұйымдарының септігі ұшан-теңіз болды. Және тағы басқалары қатысты. Диссертациялық ғылыми жұмыстарды жазған туындылардың иелерінің есептеуі бойынша олардың сан 40-тан астам болды. Олар ауыл, аудан орталықтарында, қалаларда, облыстарда және республикаларда, сонымен қатар Кеңестік Социалистік Республикалар Одағының деңгейінде болды. Мұндай ұйымдар мен ұжымдар өзінің деңгейлеріне байланысты орындайтын қызметтері түрл-түрлі болды. Олар қоғамдық ұйымдар қызметінің сипаты мен ерекшеліктерінде көрінді. Бұл ерекшеліктер әртүрлі ұйымдардың күш-жігерін нақты жағдайларда бөлуге тиісті назар аударуды қажет етті.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 16 наурыз 2022 жылғы Қазақстан халқына Жолдауы барысында сөйлеген сөзінде: «Бұқаралық ақпарат құралдары үнемі бәсекеге қабілетті, сонымен қатар еркін болуы қажет. Мұндай қағидатты қазіргі кезде барлық өркениетті елдер айрықша мәнде ұстауда. Отандық ақпарат құралдар елімізде, өңірлер мен әлемде болып жатқан үдерістер туралы өз көзқарасында болуға міндетті. Елімізді ақпараттар қауіпсіздігіне, тіпті идеологиялар дербестігі де тікелей байланысты болуы керек. Мемлекетіміз ашықтық ақпараттық кеңістікке, сұраныстарға ие әрі пәрменді ақпарат құралдарын да құруға ерекше мән аударады. Бұқаралық ақпарат құралдары билік пен халықтың өзара арасындағы өте тиімді байланыста арнасы болағанда, еліміздегі қордаланған мәселелерін көтереді және көтеру міндет жатыр. Бірақ мұны жоғары деңгейдегі азаматтық жауапкершілігімізбен жасауымыз қажет», - деп бұқаралық ақпарат құралдарымыздың халыққа маңызды тәрбиелік беделі туралы арнайы өткен болатын [7].

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының әскери қызметшілерін тәрбиелеуде бұқара-

лық ақпарат құралдарының тәрбиелік рөлін іске асырудың кеңейтілген жолдарын қарастыруға болады.

Олардың қатарына келесідей шараларды жатқызамыз. Әскери қызметшілердің батырлық ерліктерін насихаттау, жауынгерлік және мемлекеттік-құқықтық даярлықтағы озық тәжірибені газеттер мен журналдар беттерінде жариялау. Өмірін әскерге арнаған ұлы адамдардың тағдырлары туралы көркем және деректі фильмдерді көрсету. Патриоттық тәрбие - азаматтық тұлға мен Отан қорғаушы қасиеттерін дамыту және қалыптастыру жөніндегі іс-шаралар кешенін құрайтын көлемді жұмыс. Ол үшін көрнекі үгіт және қабырға баспаларын ресімдеу. Әскери қызметшілерді тәрбиелеуде бұқаралық ақпарат құралдарының әсер ету рөлін іске асыруды арттыруға бағытталған жүйелі шаралар кешенін білдіретін әлеуметтік-педагогикалық қызмет. Олардың қатарына журналистік шеберлік мектебі, ақпараттық-педагогикалық дәрістер. Әскери қызметшілерді оқыту жүйесі, бұқаралық ақпарат құралдары басшыларымен әдістемелік семинарлар, әскери қызметшілерді тәрбиелеу проблемалары бойынша педагогикалық пікірталастар және тағы басқалары жатады. Мұндай шаралар әскери қызметшілердің қызметін қалыптастыру мен дамытуға арналады. Әскери қызметшіге жеке қойылған міндеттерді сапалы орындау үшін жеке бас жауапкершілігін жоғары деңгейге дамыту қажет. Ақпараттық шараларда жалпы адами құндылықтарды, ұлтымыздың дәстүрлерін ақпараттандыратын және әртүрлі нысандарда іске асырылатын іс-шаралар мол. Олардың қатарына әскери қызметшілерде ізгілік пен әділдік, теңдік және бауырластық, адалдық және мейірімділік және тағы басқа қасиеттерді тәрбиелейтін бұқаралық ақпарат құралдарында ақпарат, брифингтер, конференцияларды ұйымдастыру шаралары кіреді.

Нәтижелер

Тақырыптың өзектілігі, бірқатар жағдайларға байланысты.

Біріншіден, Кеңестік Социалистік Республикалар Одағының әскери-ұйымдастырушылық қызметінің осы жағын зерттеудің жеткіліксіздігі және оны дамытудың әлеуметтік қажеттілігі. Осыған байланысты 1960-1990 жылдардағы әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу бойынша кеңестік әскери мерзімді баспасөз органдары қызметінің тарихи тәжірибесін зерттеуге үндеу шарасы өз алдына ғылыми бедел мен тәжірибиелік сапаға мән берілуі.

Екіншіден, өскелең ұрпақтың әскер қатарына қабылданудың алдындағы кезеңде жас буынды әскери-патриоттық тәрбиеге тәрбиелеудің дәрежесінің төмен болуынан жалғасып жатырған үрдіс. Әскерге шақырылатын жастағы азаматтарымызда Отанға деген қалтқысыз қызмет пен туған жерге деген адал парызға деген жауапкершіліктің төмен болуы.

Үшіншіден, бүгінгі күні жастардың тәрбиесімен тікелей айналысатын ұйымдардың қатары мен қызметкерлерінің қатарының едәуір қысқаруы. Әскери орталардағы әскери-патриоттық тәрбиеге бағытталған шараларды жоғары дәрежеге көтерудің кезек күттірмейтін мәселеге айналуы.

Төртіншіден, әскер қатарындағы жастарымызды отансүйгіштікке тәрбиелеуде баспа беттерінің мен ғаламторлардың, бұқаралық ақпарат құралдары беделінің төмендеуі.

Бесіншіден, кеңес әскери баспасөзінің 1967-1991 жылдар аралығындағы әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу жөніндегі қызметі мәселелері бойынша жалпылауды талап ететін көптеген дереккөздер мен материалдардың болуы.

Алтыншыдан, жеке құрамды патриоттық тәрбиелеуді одан әрі күшейту мақсатында армияның баспа бұқаралық-ақпарат құралдарының жұмысын жүйелендіру және ғылыми пайымдау қажеттілігі туындады.

Осылайша, тақырыптың өзектілігі кеңестік әскери баспасөздің әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу тәжірибесін жалпылаудың объективті қажеттілігімен анықталады, бұл 1960-1990 жылдардағы Қарулы күштерінің мерзімді баспасөзін одан әрі дамыту жолда-

рын іздеу және негіздеу, армияның жеке құрамын патриоттық тәрбиелеудегі рөлін күшейту үшін белгілі бір материал алуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Зерттеу тақырыбы бойынша әдебиеттерді талдау ғалымдар мен практиктер арасында әскери қызметшілерді патриоттық тәрбиелеу мәселесіне қызығушылық жоғары дәрежеде болғанын көрсетті. Біз мұның дәлелі ретінде ілім жолына түскен ғалымдар мен ақпараттар жинап, сапраптама жасаған журналистердің, жылдардың жылнамасынан деректерге көз жүгірткен тахишылардың көптеген еңбектерінен көреміз. Сонымен қатар ізденіс барысында 1960-1990 жылдар бойынша әскери бөлімдердің жеке құрамын патриоттық бағытта тәрбиелеуде Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы әскери тақырыпты ашып жазуға талпынған мерзімді баспасөз ведомостарының жұмысын ашатын әдеби құралдардың азғантай екендігі анықталды.

Аталмыш зерттеуді жүргізу барысында тақырыпқа қатысты барлық тарихи құндылықтарды екшелеу кезінде тақырыпты өзінің тәрбиелік және саяси мазмұндары жағынан екі бөлімнен тұратын тарихтық кезеңдерге бөліп қарауға болады. Олар: кеңестік, посткеңестік.

Кеңестік кезеңнің тарихнамасына (1960-1990 жж.) а) жастарды әскери-патриоттық тәрбиелеуге, б) әскери мерзімді баспасөз қызметінің тарихы мен теориясына арналған жұмыстар кіреді.

Елдің кеңестік даму кезеңінде патриоттық тақырыпты зерттеудің ерекше ауқымы бар. Осы кезеңдегі әлеуметтік тарихшылардың ғылыми назарының объектісі әскердің жеке құрамын рухани және саяси тәрбиелеудің негізі ретінде «кеңестік патриотизм» болды. 1980-жылдардың аяғынан бастап КСРО-дағы демократиялық тенденциялардың әсерінен қоғам дамуының әлеуметтік және құндылық бағдарларының жүйесі қайта қарастырылды. Патриоттық тәрбие мәселелеріне арналған жұмыстардың бағыты да айтарлықтай өз-

геріп жатыр. Көптеген ғалымдардың зерттеулерінде жеке тұлға мен қоғам мүдделерінің қайшылықтарына, патриотизм мен Қарулы Күштердің жауынгерлік әлеуетінің өзара байланысына талдау жасалады. Жастарға әскердің жеке құрамына әскери-патриоттық тәрбие беру саласында маңызды зерттеулер жүргізіледі.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Л. Бублик, Ю. Арзамаскин «Патриотизм идеяларында», Нұсқаулық, 1994. № 2. 125 б.
2. Л. Бублик, «Кеңес жастарының әскери-патриоттық тәрбиесі: теория, жүйе, тәжірибе», Мәскеу, 1976. 41 б.
3. «Саяси баспа», 9-шы басылым, - Мәскеу, - 1986, т. 10, 320 б.
4. А. Козлов, «1945-1991 жылдардағы кеңестік әскери журналистика (тарихи зерттеу)», тарих ғылымдары докторының авторефераты, Мәскеу, 2009, 48 б.
5. О.Золотарев, К.Мамлыга, А.Тюльдюков, «Кеңес әскери баспасөзінің тарихы», 1987, 167 б.
6. А.Волков «КСРО мемлекеттік органдары мен қоғамдық ұйымдарының 1961-1991 жылдардағы жастарды Отан қорғауға дайындау жөніндегі қызметі», автореферат, докторлық диссертация, Мәскеу, 1994, 25 б.
7. Республикалық «Егемен Қазақстан» газеті №52 (30281), Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқайтың Қазақстан халқына Жолдауы «Жаңа Қазақстан: Жаңару мен жаңғыру жолы», Нұр-Сұлтан қаласы, 17 наурыз, 2022, 5 б.

М. Карекенов, А. Шурентаев

Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан

Патриотическое воспитание в советской военной периодической печати (1960-1990-х гг.)

Аннотация. В статье подробно рассмотрены и проанализированы научные работы прессы, посвященные патриотическому воспитанию военнослужащих. В Союзе Советских Социалистических Республик были проанализированы работы ученых, изучавших вопросы патриотической работы с военнослужащими, в том числе статьи, посвященные патриотическому воспитанию на печатных страницах. Руководство Советского Союза уделяло важное место средствам массовой информации, в том числе средствам массовой информации военной периодики. С их помощью целенаправленно воздействовали на сознание молодежи, прививая им патриотические качества. Особое место в работе по патриотическому воспитанию Советской армии занимали периодические издания, средства массовой информации. Военная журналистика-использовалась как одна из составляющих средств воспитания. При этом военные печатные страницы рассматриваются как совокупность средств массовой информации как средство информирования населения о новизне военной жизни. В те годы интерес к теме патриотического воспитания среди ученых и практиков был высок. Этому вопросу было посвящено много исследований.

Различные аспекты воспитания патриотов Отечества стали предметом исследования нескольких кандидатских и докторских диссертаций. Однако исследователи отмечают, что должного внимания не уделялось деятельности военных изданий по патриотическому воспитанию военнослужащих 1960-1990-х годов. В советский период развития страны существует широкий спектр исследований патриотической темы. Объектом научного внимания общественных историков этого периода был «советский патриотизм» как основа духовно-политического воспитания личного состава армии. На сегодняшний день существенно меняется и направление работы, посвященной вопросам патриотического воспитания. В исследовательской работе возникает необходимость анализа конфликта интересов личности и патриотизма в обществе.

Ключевые слова: военная журналистика, история военной печати, армия, патриотическое воспитание, дисциплина.

M. Karekenov, A. Shurentayev

Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan

Patriotic education in the Soviet military periodical press (1960-1990s)

Abstract. The article elaborates on the scientific work of the Press on patriotic education of military personnel. The work of scientists who studied the issues raised by mass media dedicated to patriotic work with military personnel in the Union of Soviet Socialist Republics, including articles on patriotic education in print media, was analyzed. The leadership of the Soviet Union gave an important place to the mass media, including military periodicals. With their help, they purposefully influenced the minds of young people, instilled patriotic qualities in them. Military periodicals and mass media played a special role in the work of patriotic education of the Soviet army. Military journalism was used as one of the components of educational tools. At the same time, military printed pages are considered as a set of mass media as a means of informing the population about the novelty of military life. In those years, there was a high interest in the topic of patriotic education among scientists and practitioners. Many studies have been devoted to this problem.

Various aspects of the education of patriotic Patriots have become the subject of research for several candidate and doctoral theses. However, it was noted that the researchers did not pay proper attention to the activities of military publications on patriotic education of military personnel in the 1960s and 1990s. During the Soviet period of the country's development, there is a wide range of research on patriotic topics. The object of scientific attention of social historians of this period was «Soviet patriotism» as the basis for spiritual and political education of the military personnel. Today, the focus of work on the issues of patriotic education is also significantly changing. In the research work, there is a need to analyze the conflict of interests of patriotism in the individual and society

Keywords: military journalist, history of the military press, Army, history, patriotic education, history, discipline, education.

References

1. L. Bublik, Arzamaskin Yu.» in the ideas of patriotism», guide. 1994. No. 2, 125 P.
2. L. Bublik, «military-patriotic education of Soviet youth: theory, system, practice», Moscow, 1976. 338 P.
3. «Political publishing house», 9th Edition, Moscow, 1986, Vol.10, p. 177.
4. A. Kozlov, «Soviet military journalism (historical research) of 1945-1991», abstract of the doctor of Historical Sciences, Moscow, 2009, 3 p.
5. O. Zolotarev, K. M. Mamlyga, A. Tuldyukov, «history of the Soviet military press», 1987, p.167.
6. A. Volkov, «The activities of state bodies and public organizations of the USSR in preparing young people for the defense of the Fatherland in 1961-1991», abstract, doctoral dissertation, Moscow, 1994, p. 25.
7. Republican newspaper «Egemen Kazakhstan» No. 52 (30281), Message of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan «New Kazakhstan: the path of renewal and modernization», Nur-Sultan, March 17, 2022, p. 5.

Авторлар туралы мәліметтер

Қарекенов Манарбек Айдыңғалиұлы – қазақ тілі мен әдебиет магистрі, «8D03201-Журналистика» білім беру бағдарламасының докторанты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан.

Шурентаев Амангелді Меірамұлы – PhD докторы, журналистика және коммуникациялық менеджмент кафедрасының меңгерушісі, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан.

Karekenov Manarbek Aidyngalievich – master of kazakh language and literature, doctoral student of the educational program «8D03201-Journalism», Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan.

Shurentayev Amangeldy Meiramovich – PhD, head of the Department of Journalism and Communication Management, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan.